

СЕКЦІЯ 1 ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.9.018

ФАКТОРИ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ АКТУАЛІЗАЦІЮ РАННІХ СПОГАДІВ

Адамкович-Петті А.Г., магістр психології, кафедра загальної та соціальної психології
Херсонський державний університет

У статті представлені результати дослідження, що розширюють діагностичні можливості «Методики ранніх спогадів». Так, наведені власно розроблені шкали для аналізу ранніх спогадів, доведено зв'язок актуального стану та особистісних тенденцій особистості з характером актуалізованих ранніх спогадів, проведений порівняльний аналіз ранніх спогадів різних вікових груп.

Ключові слова: методика ранніх спогадів, стиль життя, актуальний стан, мотивація успіху, страх невдачі, мотивація афіліації, тенденції до особистісного розладу, фактор віку.

В статье представлены результаты исследования, которые расширяют диагностические возможности «Методики ранних воспоминаний». Так, представлены собственно разработанные шкалы для анализа ранних воспоминаний, доказана связь актуального состояния и личностных тенденций личности с характером актуализированных ранних воспоминаний, проведен сравнительный анализ ранних воспоминаний разных возрастных групп.

Ключевые слова: методика ранних воспоминаний, стиль жизни, актуальное состояние, мотивация успеха, боязнь неудачи, мотивация аффилиации, тенденции к личностным расстройствам, фактор возраста.

Adamkovych-Patti A.G. FACTORS THAT DETERMINE THE ACTUALIZATION OF EARLY MEMORIES

In the article are presented the research results that expand diagnostic capabilities of Early Recollections Method. Thus, the self-created Scale for early recollections analysis is represented, the relation of current mental state and personality tendencies with the characteristics of actualized early memories is proven, and the comparative analysis of early recollections of different age groups was conducted.

Key words: early Recollections Method, style of life, current mental state, motivation of success, fear of failure, motivation of affiliation, personality disorders tendencies, age factor.

Постановка наукової проблеми та її значення.

Методика ранніх спогадів вперше була розроблена та використовувалася в психотерапії видатним австрійським психологом А. Адлером. Він вважав аналіз ранніх спогадів головним методом дослідження особистості, надаючи велике значення самому ранньому спогаду як початку автобіографії, яку людина створює. Ранні спогади представляються найбільш значущими спогадами, оскільки вони мають тісне відношення до створення індивідуальної системи координат для організації, інтерпретації і дій щодо навколишнього середовища. Тому А. Адлер розглядає ранні спогади у контексті поняття «стилю життя» – того унікального способу, який вибирає людина для реалізації своїх життєвих цілей [2; 5].

Методика ранніх спогадів вважається однією з перших проєктивних методик і як така активно використовується на протязі багатьох років в психотерапії [5]. У наш час продовжується проведення експериментів пов'язаних з ранніми спогадами, а також подальший розвиток стандартизованих процедур інтерпретації отриманих результатів. Діагностичні можливості методики ще не є повністю розкритими та вичерпаними, що визначає потребу їх подальшого дослідження. Даними положеннями зумовлена актуальність обраної нами теми.

Мета дослідження полягає у визначенні зв'язку між характером актуалізованих ранніх спогадів та психічними властивостями особистості.

Відповідно до мети дослідження постають наступні завдання:

1. Визначити категорії та шкали аналізу ранніх спогадів.

2. Дослідити зв'язок актуального стану та особистісних тенденцій особистості з характером актуалізованих ранніх спогадів.

3. Провести порівняльний аналіз ранніх спогадів різних вікових груп.

Об'єкт дослідження – особливості ранніх спогадів. **Предмет дослідження** – взаємозв'язок особливостей ранніх спогадів з актуальними і диспозиційними властивостями особистості.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми.

З. Фрейд надавав раннім спогадам більше значення, ніж всій пам'яті в цілому. Вони, на його думку, повинні аналізуватися так же, як сновидіння, з цілю виявлення витісненого травматичного матеріалу і роботи з ним [7]. А. Адлер вважав метод аналізу ранніх дитячих спогадів найголовнішим в числі основних джерел вивчення особистості. Він вважав, що ранні спогади мають велике значення, оскільки мають відношення до розвитку базисних атитюдів і поглядів індивідуума [1]. Таким чином, техніка аналізу ранніх спогадів є ефективним засобом вивчення особливостей організації життя, особливостей міжособистісних відносин, підходів до вирішення життєвих проблем, психологічних проблем особистості і шляхів їх вирішення.

Значний внесок з розробку методики був зроблений такими закордонними вченими як К. Е. Altman, J. M. Bauserman, M. P. Chaplin, N. Freedman, J. Greene, E. V. Hedvig, A. Kadis, M. Mayman, J. L. Orlofsky, J. Quinn, W. R. Rule та вітчизняними – О. М. Ісполатова, Т. П. Миколаєва, О. В. Сидоренко та інші [2; 6]. Очевидним було те, що серед дослідників не було єдиного погляду на те, які аспекти аналізу спогаду треба брати за основні, вони лише частково співпадали в різних опитувальниках та шкалах. Тому з метою найбільш повного аналізу ранніх спогадів нами були розроблені власні шкали, що об'єднують найкращі досягнення вивчених нами досліджень та підходів, а також наш власний досвід по роботі з ранніми спогадами. Отже, в результаті нами було виділено 5 блоків, що містять переважно порядкові шкали, загальною кількістю – 64:

Блок загальної оцінки спогадів, за яким визначалися такі показники: ступінь емоційної привабливості спогаду, характер взаємодії, рівень позитивності взаємодії, рівень детальності описання спогаду, характер благополучності завершення історії, кількість присутніх у спогаді людей, рівень включення в ситуацію, об'єм спогаду. Наведемо декілька прикладів:

1. Ступінь емоційної привабливості спогаду – відображає рівень позитивного відношення автора до ситуації, що змальована у спогадах:

0. Неприємний, тривожний, агресивний, безпомічний, виражає образ, покарання.

1. Нейтральний.

2. Приємний, радісний, бажаний, захоплений, надихаючий.

8. Об'єм спогаду – визначається за кількістю слів у спогадах та відображає стан мотивації суб'єкта на написання спогаду, а також ступінь його інтровертованості/екстравертованості.

Блок оцінки присутності персонажів та їх поведінки – шкали визначали присутність персонажів (матері, батька, брата/сестри, інших дітей, бабусі/дідуся й інших родичів, чужих людей, лікарів, домашніх тварин) та поведінку кожного з них за додатковими 4 шкалами: рівень залученості (активності) персонажу, рівень деталізованості опису персонажа, рівень позитивного ставлення до суб'єкта та рівень негативного ставлення до суб'єкта. Загалом 40 шкал.

1. Присутність матері – відображає значущість персонажу для суб'єкта:

0. Відсутня.

1. Присутня.

2. Рівень залученості (активності) персонажу:

0. Персонаж не згадується.

1. Персонаж згадується.

2. Персонаж займає пасивну позицію.

3. Персонаж приймає активну участь.

Блок визначення тем-сюжетів ранніх спогадів (у відповідності з психосексуальними стадіями розвитку), включає 2 шкали:

1. Рівень психологічної зрілості особистості суб'єкта:

0. Оральна стадія (теми виховання, задоволення бажань; або недовіри і позбавлення чого-небудь).

1. Анальна стадія (теми бунтарства, непідкорення, нанесення шкоди собі чи іншим; або слухняності, охайності, турботи про власність).

2. Фалічна стадія (теми отримання задоволення від влади і сили; або страх покарання за це задоволення; або сексуальні теми).

3. Едіпова стадія (теми ворожості, змагання; або гармонічних дій в сімейному трикутнику).

4. Латентна стадія (теми якої-небудь спільної з ровесниками активності, прийняття; або відторгнення групою і індивідуальних досягнень).

2. Рівень позитивності вирішення вікової проблеми – відображає досягнення/надбання суб'єкта на певному етапі психологічного розвитку:

0. Негативне вирішення проблеми.

1. Не визначено.

2. Позитивне вирішення проблеми.

Блок характеристики суб'єкта та його поведінки, визначав такі показники: рівень активності суб'єкта, рівень відповідальності, рівень незалежності, рівень комунікабельності, рівень доброзичливості, рівень допитливості, зацікавленості, рівень сміливості, рівень позитивності самопочуття, характер очікування «зобов'язань», рівень впевненості у собі, виразність рефлексивної позиції. Як приклад:

10. Рівень впевненості у собі – відображає позитивну оцінку своїх вмінь, своєї компетентності:

0. Відчуття неспроможності, невпевненості, некомпетентності.

1. Нейтральні відчуття, не виражені.

2. Відчуття впевненості у собі, спроможності та компетентності.

Останній блок – **блок оцінки емоційного переживання середовища суб'єктом**, визначав показники рівнів відкритості та захищеності середовища та рівня інтересу до суб'єкта.

1. Рівень відкритості середовища – відображає готовність середовища позитивно приймати суб'єкта:

0. Агресивне середовище, небажання прийняти суб'єкта.

1. Нейтральне середовище; байдуже.

2. Дружнє середовище, що приймає суб'єкта.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Метою нашого дослідження було визначення більш широкого діагностичних можливостей Методики ранніх спогадів, яка вперше була запропонована великим психотерапевтом А. Адлером для дослідження життєвого стилю особистості. Дослідження проводилось в два етапи. На першому етапі ми задалися ціллю прослідити зв'язок актуалізованих ранніх спогадів людини з її ситуаційними та диспозиційними особливостями. Для цього нами був проведений кореляційний аналіз між результатами п'яти методик: Методикою ранніх спогадів, Опитувальником «Актуальний стан», Опитувальником А.О. Реана «Мотивація успіху і страх невдачі» (МУН), Методикою ММРІ – «Міні-мульти» та Методикою Діагностики мотивів афіліації (А. Мехрабіан). Вибірка складалася з 21 людини юнацького віку. Інструкція передбачала написання 3 ранніх спогадів.

В дослідженні був виявлений зв'язок особливостей ранніх спогадів з **актуальним психічним станом суб'єкта**. Так, наприклад, у стані високого тону – у спогадах присутні брати/сестри, а за низького – мати.

Як нами було визначено, показник «тонус: високий-низький» має негативну кореляцію з показником «присутності матері» ($r=-0,55, p\leq 0,01$), «залученості/активності матері» ($r=-0,52, p\leq 0,05$), «деталізованості опису матері» ($r=-0,51, p\leq 0,05$), «позитивного ставлення матері до суб'єкта» ($r=-0,60, p\leq 0,01$) та «негативного ставлення матері до суб'єкта» ($r=-0,49, p\leq 0,05$). Отже, актуальний високий тонус, зокрема відчуття бадьорості, енергійності та підвищеної працездатності у досліджених супроводжується відсутністю матері у ранніх спогадах, або її малою залученістю. А. Адлер вважав, що в ідеалі мати проявляє істину любов до своєї дитини – любов, зосереджену на його благополуччі [8]. Однак саме бажання оточити свою дитину турботою та безпекою в своїх крайніх проявах стає причиною обмеження її енергійності та працездатності, – чи то з причини заборони, коли активність обмежується, чи то з причини гіперопіки, коли все виконується за дитину. Саме через ці причини актуальний стан високого тону не пробуджує в пам'яті спогади з присутністю матері.

Показник рівня тону має також позитивну кореляцію з показниками «залученості/активності брата/сестри» ($r=0,47, p\leq 0,05$) та «позитивного ставлення брата/сестри до суб'єкта» ($r=0,47, p\leq 0,05$). Отже, перебуваючи в стані високого тону люди схильні активно згадувати спогади із залученням братів чи сестер, які ставляться до них позитивно. Таким чином, активність та підтримка сіблінгів пов'язана з почуттями бадьорості та енергійності.

Також були виявлені зв'язки особливостей ранніх спогадів з рештою показників актуального психічного стану. А саме:

- У стані високого рівня активації – у спогадах відзначається низький рівень доброзичливості суб'єкта.

- У стані комфортного фізичного почуття – характерна присутність у спогадах братів/сестер, а за дискомфортного – відзначається позитивне самопочуття

та високий рівень доброзичливості суб'єкта у спогаді, та і сам спогад викликає у людини емоційну привабливість.

- У стані спокою – актуалізуються ранні спогади з міжособистісним характером взаємодії, а за стану тривоги – відмічається високий рівень допитливості суб'єкта.

- У стані високого емоційного збудження – у ранніх спогадах з'являються брати/сестри, а за низького – домашні тварини та бабусі/дідусі.

Розглядаючи зв'язок такої особистісної характеристики, як **мотивація успіху або страх невдачі** з характером актуалізованих спогадів, ми визначили наступне: присутність та взаємодія з батьком, як і присутність великої кількості людей, в дитинстві поєднуються з відсутністю мотивації успіху в теперішньому часі. Необхідно розглянути два можливих варіанти причин такого явища. В одному випадку відсутність батька у спогадах може бути викликано його реальною відсутністю в періоді дитинства. Тоді можемо припустити, що прагнення стати успішним є своєрідною компенсацією, прагненням доказати собі та світу у своїй спроможності досягти успіху за відсутності підтримки батька, показати стремління все ж стати успішним, не зважаючи ні на що. В іншому випадку, якщо батько все ж реально був присутнім у дитинстві, але він емоційно та морально не підтримував дитину, або був не найкращою рольовою моделлю поведінки (як то алкоголік), то таке ставлення могло призвести до зниження рівня мотивації успіху.

Досліджуючи зв'язки **мотивації афіліації** з ранніми спогадами людей, ми визначили, що присутня у спогадах мати, наявний інтерес середовища до суб'єкта характерні для людей з вираженим прагненням до прийняття. У їх спогадах також відмічається доброзичлива поведінка з іншими.

Нами також був виявлений зв'язок між визначеними у людини **тенденціями до певного особистісного розладу** та характером її ранніх спогадів:

- Так, **істероїдним** особистостям властиві: присутність матері у спогаді, виражена власна активність у згадуваних подіях, та відсутня взаємодія з іншими дітьми. Для прикладу, тут детально опишемо отримані кореляції. Так, нами була отримана позитивна кореляція показника «істерії» з «активністю суб'єкта» ($r=0,49, p \leq 0,05$), та показниками «присутності матері» ($r=0,52, p \leq 0,05$), «деталізованості опису матері» ($r=0,52, p \leq 0,05$) та «негативного ставлення матері до суб'єкта» ($r=0,54, p \leq 0,05$). Отже, схильна до істеричності особистість відмічає у своїх ранніх спогадах власну активність та присутність матері. Треба відмітити, що розвитку істеричних рис у дітей сприяє неправильне виховання, коли дитина росте в середовищі обожнювання, незаслуженого вихвалання, коли батьки виконують всі його забаганки та бажання, коли вони неупослідовні, виправдовуючи вчинки, і тим самим формуючи у нього егоцентризм, самозакоханість, відсутність ініціативи [4; 8]. Часто, як відмічає А. Адлер, такі риси відмічаються у єдиних дітей у сім'ї. А оскільки, саме з матір'ю дитина має перший і найбільш тісний контакт в дитинстві, то вона і має на неї найбільший вплив.

Також маємо негативну кореляцію показника «істерії» з показниками «присутності інших дітей» ($r=-0,44, p \leq 0,05$) та «деталізованості опису інших дітей» ($r=-0,50, p \leq 0,05$). Таким чином, люди, що у ранніх спогадах описують ситуації із участю інших дітей менш схильні до проявів істерії. Це зрозуміло, оскільки взаємодія з іншими дітьми, необхідність приймати їхню позицію, налагоджувати стосунки, що не поєднуються з егоцентризмом, уникненням відповідальності, поверховістю почуттів істеричних людей. Гра з іншими дітьми в дитинстві сприяє розвитку здорової особистості.

- Щодо ранніх спогадів людей, схильних до *іпохондрії*, то вони викликають у них емоційну привабливість, в них присутня мати та відсутня взаємодія з чужими людьми. Таким чином, взаємодія з матір'ю може впливати на становлення особистостей повільних, пасивних, що повільно пристосовуються та легко втрачають рівновагу в соціальних конфліктах. Це цілком можна пов'язати із нерозвиненим соціальним інтересом, на формування якого безпосередньо впливає мати. Якщо, наприклад, мати зосереджена виключно на своїх дітях, вона не зможе навчити їх переносити соціальний інтерес на інших людей [8]. Таким чином, взаємодія формується лише з матір'ю, а звідси виникають і пасивність, і покірливість, і погана адаптація, характерні для іпохондрії.

Однак у людей, що згадують про чужих людей у ранніх спогадах, тенденція до іпохондрії не спостерігається. Це знову ж таки тісно пов'язано з розвитком соціального інтересу, якому А. Адлер надавав великого значення у своїй концепції. Вміння взаємодіяти з людьми, що вже не обмежується сімейним колом, характерне для людини активної в соціальному плані, яка вміє пристосовуватися та адаптуватися, а це вже ніяк не сприяє розвитку іпохондрії.

- Схильні ж до *психопатії* відзначають емоційну привабливість спогаду; середовище, в якому діє суб'єкт розглядається захищеним, відкритим та прийнятним; вікова проблема, що пов'язана зі знаходженням на певній психосексуальній стадії в описуваному спогаді, знаходить своє позитивне вирішення; відсутня взаємодія з чужими людьми. Можливо, такий зв'язок можна пояснити тим, що психопатія – це перш за все соціальна дезадаптація, тому по відношенню до інших такі люди проявляють агресивність, вони конфліктні, збудливі із нестійким настроєм, вперті у відстоюванні своїх поглядів, але маючи своє упереджене ставлення до світу, вони можуть бути цілком задоволені таким положенням. Якщо розглядати психопатію в рамках індивідуальної психології А. Адлера, то цілком зрозуміло, що це люди, у яких не розвинений соціальний інтерес, а тому і взаємодія з іншими людьми або відсутня, або має негативний характер, через що чужі люди у їхніх спогадах відсутні.

- У людей, схильних до *параної*, у ранніх спогадах відмічається позитивне ставлення інших дітей до них та виражається висока допитливість у власній поведінці. Це можна пояснити тим, що параноїяльні особистості, формуючи свої надцінні ідеї, проявляють значну увагу та допитливість до всього, що відбувається навколо них, оскільки на їхню думку це стосується саме їх (ідея про особливе значення власної особистості). А оскільки свої погляди вони активно насаджують, тому мають часті контакти з оточуючими, а саме з іншими дітьми з якими вони взаємодіють в дитинстві.

- Для людей з тенденцією до *психастенії* характерне сприйняття середовища як захищеного. Таким чином, люди, яким властиві тривожність, нерішучість, постійні сумніви, описували ранні спогади, в яких середовище було безпечним та надійним. Причини психастенії кореняться в психічних травмах дитинства, а саме в різкому осудженні чи крайній критичності з боку батьків чи близького оточення. Але сімейне середовище саме по собі не розглядається як небезпечне, до того ж психастеніки прагнуть до соціальних контактів, що навіть згодні погодитися з невірною думкою значущих інших людей аби тільки не втратити добрі стосунки з ними [3]. Тому те, що людина суб'єктивно розглядає середовище безпечним та надійним, ще не доводить його корисність та наявність справжньої турботи про суб'єкта.

- Люди *шизоїдного* типу поведінки у своїх ранніх спогадах вказують на відсутність взаємодії з чужими людьми. Це цілком зрозуміла особливість, оскільки для шизоїдів характерна майже незмінна потреба до

самітності й відокремленої діяльності, відгородженість в міжособистісних стосунках [3]. Поеднання цих показників виражає все ту ж відсутність соціального інтересу, що на думку А. Адлера, розвивається в ранньому дитинстві і формує особистість.

- Люди з високими оцінками за шкалою *гіпоманії* в ранніх спогадах відмічали високу допитливість у власній поведінці. Оскільки гіпоманія проявляється в активній діяльності, любов'ю до частих змін у роботі, нестійкістю та поверховістю інтересів, то така якість, як допитливість, стає просто необхідною для пошуків нових вражень та зацікавленість.

Таким чином, ми дослідили зв'язок особливостей ранніх спогадів з характером актуального психічного стану особистості на момент написання спогаду та можливими тенденціями до особистісних розладів, що дозволяє розширити діагностичні можливості методики ранніх спогадів.

Друга частина нашого дослідження стосувалася з'ясування впливу такого фактору як вік на характер актуалізованих спогадів. Для психологічних цілей байдуже, чи є актуалізований ранній спогад, який людина вважає першим, справді найбільш ранньою подією, яку він може згадати. Ранні дитячі спогади важливі тільки в тій мірі, в якій вони за такі приймаються: їх значення – в їх інтерпретації і в їх здатності переносити щось в справжнє і майбутнє життя. Звідси випливає, що в різні періоди життя людина може актуалізувати зовсім різні спогади, які вона вважатиме найпершими і які на даний момент матимуть найбільше для неї значення.

У дослідженні приймали участь люди різного віку, які розподілені на 3 групи:

- 1) Юнацького віку: 15 чоловік 18-24 років;
- 2) Дорослого віку: 13 чоловік 30-45 років;
- 3) Похилого віку: 12 чоловік 67-85 років.

Кожному учаснику дослідження необхідно було актуалізувати по 3 ранні спогади. Досліджувані юнацького та дорослого віку записували свої спогади на бланки, а спогади представників похилого віку записувалися на диктофон і потім опрацьовувалися. В результаті нами було зібрано та проаналізовано за нашими шкалами 120 ранніх спогадів. Отримані дані були перевірені на наявність розбіжностей за допомогою *t*-критерію Стьюдента.

Порівнюючи результати вибірок юнацького та дорослого віку, нами були отримані достовірні відмінності між цими групами за трьома показниками особливостей ранніх спогадів, що відображено в таблиці 1. Виходячи з отриманих даних можемо зробити висновок, що «рівень включення в ситуацію» ($t_{em}=1,7, p<0,1$) та «рівень деталізованості опису бабусі/дідуся й інших родичів» ($t_{em}=1,75, p<0,1$) вище в дорослих людей, в той час як «рівень комунікабельності» ($t_{em}=1,77, p<0,1$) вище у юнаків.

Нами також було проведено **порівняння результатів вибірок юнацького та похилого віку** та окремо – **вибірок дорослого та похилого віку**. Оскільки достовірні відмінності були отримані за багатьма однаковими показниками, це дозволяє нам зробити загальні висновки, а саме:

- у людей похилого віку вищі, ніж у юних та дорослих, кількість присутніх у спогадах людей; частота

присутності у спогаді матері та чужих людей (їх залученість, деталізованість опису, позитивне і негативне ставлення до суб'єкта);

- у представників юнацького та дорослого віку вищий, ніж у старих людей, рівень захищеності описуваного середовища у спогаді.

Також у людей похилого віку у порівнянні з юними представниками вище рівень включення в ситуацію та рівень позитивності вирішення вікової проблеми. Ці показники свідчать про те, що людям більш старшого віку притаманно активніше залучення до подій, що відбуваються – вони спрямовують всю свою увагу на них, щоб краще розібратися в ситуації, і тому розмірковують та емоційно реагують досить сильно. Кожна ситуація для них має певне значення, в чому вони наполегливо намагаються розібратися.

Також при дослідженні ранніх спогадів ми виходили з того, що згадувана досліджуваним подія, маючи певний сюжет чи тему, може бути проаналізована з точки зору відповідності цієї теми одній зі стадій психосексуального розвитку. Аналізуючи описаний сюжет спогаду, те, як він завершився, і вік досліджуваного на той момент, ми маємо можливість визначити з якою віковою проблемою тоді стикнулася дитина і чи зуміла її позитивно вирішити. Якщо вона успішно проходить відповідний етап психологічного розвитку, вікова проблема вважається позитивно вирішеною. Саме така спроможність у людей похилого віку виявилася високою. В свої дитячі роки вони більш успішно проходили стадії психосексуального розвитку, ніж сучасні юнаки чи дорослі люди. Цьому міг посприяти той факт, що у людей похилого віку у ранніх спогадах частіше згадуються мати та чужі люди, оскільки саме дорослі виховують дітей і їх присутність та позитивне залучення сприяють розвитку дитини.

Для того щоб зрозуміти чим викликані такі розбіжності, треба брати до уваги, по-перше, характеристику історичного періоду, в який були народжені різні групи досліджуваних, по-друге, особливості теперішнього життя і їх положення в суспільстві, що могло вплинути на актуалізацію саме цих спогадів.

Цілком зрозуміло, що представники юнацького та дорослого віку, будучи народженими та живучи зараз в мирний час, будуть відмічати високий рівень захищеності середовища, описуваного у спогаді. Це на відміну від людей похилого віку, які були народжені та все своє дитинство жили в небезпечні та нестабільні роки Великої Вітчизняної Війни. Цьому поколінню людей доводилось дуже швидко дорослішати, бути пильними та ставати самостійними раніше, ніж наступним поколінням, що пояснюють вище описані високий рівень включеності в ситуацію дитячого спогаду та високий рівень позитивного вирішення вікової проблеми. Присутність матері, а особливо чужих людей звучало чи не в кожному ранньому спогаді. Особливості того історичного періоду мали надзвичайний вплив на становлення та ріст особистостей.

Також можливо зрозуміти, чому саме в юнацькому віці люди згадують дитячі спогади, в яких в більшій мірі, ніж у дорослих та похилих людей, виражений рівень комунікабельності. Соціальна ситуація розвитку цього періоду життя людини характеризується великою кількістю контактів, як у міжособистісному кон-

Таблиця 1

Порівняння результатів вибірок юнацького та дорослого віку

№	Ознака	Група юнацького віку		Група дорослого віку		Емп. знач.	Рів. знач.
		\bar{x}	δ	\bar{x}	δ		
1	Рівень включення в ситуацію	5,6	0,91	6	0	t_{em} 1,7	0,1
2	Рівень деталізованості опису бабусі/дідуся й інших родичів	0,53	0,92	1,46	1,71	1,75	0,1
3	Рівень комунікабельності	4,07	0,80	3,54	0,78	1,77	0,1

тексті (це час початку стосунків, активне знайомство з новими людьми), так і в професійному (навчання в технікумі, університеті). Це вже стало необхідною вимогою сьогодення для людей, що намагаються досягти успіху. Оскільки потік інформації зростає з кожним роком, зростає й необхідність частого та якісного спілкування в наш час.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Таким чином, ми з'ясували, що такий фактор, як вік особистості, має вплив на характер актуалізованих дитячих спогадів.

Отже, для *ранніх спогадів людей юнацького віку* характерно: вищий рівень комунікабельності, ніж у дорослих, та вищий рівень захищеності середовища, ніж у старих людей; менше включені в ситуацію та рідше згадують і описують у спогадах матерів, бабусь/дідусів та чужих людей.

У *ранніх спогадах дорослих людей*: вище рівень включення в ситуацію та вище рівень деталізованості опису бабусі/дідусів й інших родичів, ніж у юних представників; вище рівень захищеності середовища, ніж у старих людей; менше рівень комунікабельності, ніж у молодих людей.

Люди похилого віку мають ранні спогади, для яких характерно: велика кількість присутніх у спогадах людей; часто присутні у спогаді мати та чужі люди (їх залученість, деталізованість опису, позитивне і нега-

тивне ставлення до суб'єкта); високий рівень включення в ситуацію та високий рівень позитивності вирішення вікової проблеми; низький рівень захищеності описуваного середовища у спогаді.

Література:

1. Адлер А. Наука жить [Текст] / А. Адлер. – К. : Port-Royal, 1997. – 286 с.
2. Исполатова Е.Н., Николаева Т.П. Модифицированная техника анализа ранних воспоминаний личности [Текст] / Е.Н. Исполатова, Т.П. Николаева // Вопросы психологии. – 1998. – № 4. – С. 69-76.
3. Международная классификация болезней МКБ-10. Электронная версия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.mkb10.ru/>. – Назва з екрану.
4. Морозова Т. Як рятуватися від нападів люті та істерії? [Електронний ресурс] / Т. Морозова. – Режим доступа : <http://itstechnology.ru/page/jak-rjativatisja-vid-napadiv-ljuti-ta-isteriji/>. – Назва з екрану.
5. Психологическая энциклопедия [Текст] / Под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбах. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2003. – 1096 с.
6. Сидоренко Е.В. Экспериментальная групповая психология. Комплекс «неполноценности» и анализ ранних воспоминаний в концепции Альфреда Адлера [Текст] / Е.В. Сидоренко. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 1993. – 142 с.
7. Фрейд З. Избранное [Текст] / З. Фрейд. – М. : ВТИ, 1990. – 448 с.
8. Хьелл Л. Теории личности (Основные положения, исследования и применение) [Текст] / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2009. – 607 с. : ил. – (Серия «Мастера психологии»).

УДК 159.96

ФУНКЦІЇ МОВЛЕННЕВОГО ІМІДЖУ

Білик Т.М., викладач кафедри загальної та соціальної психології
Херсонський державний університет

У статті розкриваються поняття «імідж», «мовленневий імідж», «функція». Висвітлені функції іміджу та мовлення, порівняльна характеристики яких дала змогу виділити функції мовленнєвого іміджу.

Ключові слова: імідж, мовленневий імідж, функція.

В статье раскрываются понятия «имидж», «речевой имидж», «функция». Отображены функции имиджа и речи, сравнительная характеристика которых дала возможность выделить функции речевого имиджа.

Ключевые слова: имидж, речевой имидж, функция.

Bilyk T.N. FUNCTIONS OF SPEECH IMAGE

The article describes the concept of «image», «image of speech», «function». Displays the function of image and speech, their comparative characteristic gave the opportunity to highlight the features speech image.

Key words: image, speech image, function.

Постановка проблеми. У сучасному світі імідж відіграє значну роль в процесі взаємодії особистості із соціумом. Важливим є ґрунтовне вивчення сутності мовленнєвого іміджу для вдалого та ефективного життєздійснення особистості, оскільки, незважаючи на наявність значної кількості досліджень іміджу особистості, в них переважно розглядаються цілеспрямовані формувальні та розвивальні впливи на його становлення. Водночас практично не існує досліджень, які б розглядали імідж як мовленневий образ особистості, який виконує певні функції. Тому розкриття мовленнєвого іміджу та його функцій зумовило актуальність цієї роботи.

Аналіз досліджень з цієї проблеми. Дослідженням іміджу та його функцій загалом займаються багато вчених у різних областях наук, зокрема це праці таких вчених, як Перелигіна О.Б., Стернін І.А., Черпанова В.Н. і багато інших.

Метою цієї статті є встановлення та розкриття функцій мовленнєвого іміджу, за допомогою аналізу, синтезу та узагальнення існуючої наукової літератури з проблеми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Імідж є широко досліджуваним феноменом у сучасній науці. Існує велика кількість визначень поняття іміджу, а також різновидностей та складових іміджу. Так, дослідник О. Б. Перелигіна визначає поняття «імідж» як «символічний образ суб'єкта, створюваний у процесі суб'єкт – суб'єктної взаємодії» [8, с. 23], зокрема імідж, містять в собі поняття «образ», передбачає включеність у систему людської діяльності. При цьому варто зазначити, що явище «імідж» є не тільки включеним у процес діяльності, але й створюється в результаті процесу діяльності, зокрема в такому її специфічному виді, як спілкування, яке описується як суб'єкт – суб'єктна взаємодія.

В свою чергу, мовленневий імідж визначають як мовленнєву поведінку індивіда в сукупності психологічного, соціального і символічного компонентів, котрі реалізуються відповідно в мовленнєвому, інтерперсональному та мовному стилях, а також характеризуються віковими, соціальними та культурними виявами [1, с. 16].